

матеріали симпозіумів, конференцій, виставок, присвячених Ф. Кафці, переклади творів Ф. Кафки. Дослідниця повідомила, що незабаром Бібліотека поповниться новими працями, пов'язаними з ім'ям Ф. Кафки – «Kafka träumt» (укр. «Кафка мріє», 2024), автором якої є Президент Австрійського літературного товариства Манфред Мюллер і «Kafka» Рюдігера Сафранські (Rüdiger Safranski)³, яка присвячена постаті століття в світовій літературі Францу Кафці до 100-річчя від дня смерті.

Молодша наукова співробітниця відділу міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків НБУВ **Л. Філімончук** у тезах «Франц Кафка. Слова, яких він ніколи не говорив» дослідила висловлювання з творів Ф. Кафки, багато з яких були розібрані на цитати, або перетворилися на афоризми. Дослідниця зауважила, що письменника часто цитують неправильно, або навіть приписують йому слова, яких він ніколи не говорив.

Усі учасники круглого столу у своїх виступах наголошували на важливості вивчення творчості Франца Кафки, її рецепції в різних культурних контекстах, зокрема й бібліотечних зібраннях, адже аналіз його творів дає змогу зрозуміти їх вплив на сучасне мистецтво та мислення. Було рекомендовано продовжувати дослідження, які стосуються його постаті, його унікального «кафкіанського» стилю. Літературний доробок письменника продовжує бути об'єктом активного наукового інтересу у світовій літературі та культурі.

Людмила Дем'янюк,
старша наукова співробітниця,
відділ міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
кандидатка історичних наук

Галина Безпала,
наукова співробітниця,
відділ міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Актуальні проблеми збереження бібліотечних та архівних фондів, що становлять культурне надбання України

Забезпечення тривалого зберігання фондів на різних матеріальних носіях залишається незмінно важливим завданням бібліотек. Сьогодні це питання не лише не втратило своєї актуальності, але й набуло особливої ваги. Кожна бібліотека чи архів визначає власні критерії збереження фондів та розробляє індивідуальні програми, спрямовані на довготривале зберігання документів. Такі програми, як правило, зосереджені на збереженні цінних рукописів і рідкісних

³ Німецький літературознавець і письменник. З 2012 р. він є професором філософії та гуманітарних наук у Вільному університеті Берліна.

видань, а також включають упровадження новітніх технологій, які вдосконалюють процеси створення та зберігання фондів на різних носіях, і передбачають заходи з превентивної консервації чи реставрації окремих примірників. Ці та інші питання були на порядку денному круглого столу «Актуальні проблеми збереження бібліотечних та архівних фондів, що становлять культурне надбання України».

У роботі круглого столу взяли участь фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ) з відділу наукових технологій збереження фондів (далі ВНТЗФ) та співробітники з інших структурних підрозділів НБУВ, науковці установ НАН України, провідні спеціалісти бібліотек та архівів України, які опікуються проблемами забезпечення збереження бібліотечних та архівних фондів. Тематика поданих доповідей охоплювала широке коло питань, пов'язаних зі створенням цифрових бібліотек як на сьогодні, так і на перспективу, використанням електронних копій сучасних документів, що не підлягають стабілізаційному відновленню, стандартизацією вимог до довготривалого зберігання бібліотечних і архівних фондів з різними носіями, упровадженням сучасних технологій у бібліотеках, дослідженням нових антифунгальних препаратів на основі гуанідинвмісних олігомерів щодо грибів-біопшкоджувачів паперу та приміщень бібліотек, результатами мікологічного обстеження фондів НБУВ упродовж 2023-2024 рр.

У вступній доповіді заступник генерального директора НБУВ з наукової роботи, кандидат історичних наук **Ю. Ковтанюк** детально висвітлив перспективи створення цифрових бібліотек. Він наголосив, що у зв'язку з розширенням та зміною асортименту сучасних цифрових носіїв інформації, дослідження у галузі збереження інформації на цифрових носіях, оцінювання їх надійності та довговічності є надзвичайно актуальними. За інформацією доповідача, історія цифрових бібліотек почалася з 1994 р. в США, де було реалізовано масштабний проєкт, спрямований на розвиток цифрових бібліотек. Перші проблеми, що виникли з розвитком цієї технології, стосувалися постійного обслуговування таких бібліотек, їхньої сумісності між собою та необхідності формування спільноти користувачів. З плином часу ці труднощі частково вирішилися, дали змогу забезпечити стабільне функціонування цифрових бібліотек. Крім того, у доповіді особлива увага була приділена питанню збереження цифрових даних, адже цей процес є більш складним і витратним, ніж традиційне збереження інформації на аналогових носіях. Проблема полягає не тільки у фізичному збереженні електронних носіїв, але й у постійній технічній підтримці та періодичному оновленні форматів збереження, що вимагає постійного моніторингу стану технологій, які використовуються для збереження інформації, впровадження новітніх рішень, таких як штучний інтелект, сучасні системи керування базами даних. З розвитком цифрових технологій, відзначив Ю. Ковтанюк, роль бібліотек у збереженні знань стає ще більш важливою. Нові технології не лише спрощують доступ до інформації, але й вимагають від бібліотек розвитку нових компетенцій, пов'язаних з управлінням та захистом великих обсягів цифрових даних.

Наукова співробітниця відділу наукових технологій збереження фондів НБУВ **Л. Затока** співставила вимоги різних стандартів щодо денних змін кліматичних параметрів під час довготривалого зберігання бібліотечних і архівних фондів

з різними видами матеріальних носіїв. Аналізувалися положення міждержавного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.50:2006. Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Консервація документів. Загальні вимоги (ГОСТ 7.50-2002, IDT) і міжнародного стандарту ISO 11799 Information and documentation – Document storage requirements for archive and library materials (Інформація і документація. Вимоги до зберігання архівних і бібліотечних матеріалів), де детально вписані кліматичні умови для довготривалого зберігання архівних та бібліотечних матеріалів. Доповідачка наголосила, що для фондів зі змішаними носіями (якщо для виготовлення документа застосовано папір і пергамент, чи документи з цими носіями зберігаються разом), повинні бути знайдені компромісні значення температури та відносної вологості. Крім того, подальший розвиток діяльності із забезпечення збереження бібліотечних та архівних документів з різними матеріальними носіями має передбачати і розширення переліку відповідних стандартів, як національних, так і міжнародних.

За неможливості використання окремих типів документів на традиційних носіях з причин їх нестабільного фізичного стану застосовуються різні способи надання цілодобового доступу до них користувачам і працівникам НБУВ. У першу чергу, йдеться про електронні копії. У доповіді т. в. о. завідіду наукових технологій збереження фондів НБУВ, кандидата технічних наук **Т. Власюка** було розглянуто декілька аспектів використання комп'ютерних технологій для вирішення цих завдань. Доповідач запропонував використовувати електронні версії повнотекстових дисертаційних робіт або авторефератів на сайті Національного репозитарію академічних текстів (НРАТ) Державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації», оскільки окремі дисертації характеризуються вкрай нестабільним фізичним станом. Доповідач повідомив, що співробітниками відділу організації та обслуговування основного фонду було оглянуто та відібрано 609 примірників дисертацій, датованих періодом 2001–2016 рр. за 166 спеціалізаціями для проведення їх повторного протигрибкового оброблення. Робота проводилась на основі даних про попереднє дезінфекційне оброблення за результатами виконаних досліджень фонду дисертацій на наявність мікологічного ураження. Як з'ясувалося, оглянутий масив дисертацій перебуває у незадовільному фізичному стані, що породжує значні проблеми з його стабілізацією та можливістю надання ресурсу користувачам. Отже, наголосив фахівець, якщо окремі документи не підлягають стабілізаційному відновленню, то їх необхідно надавати для перегляду користувачами в електронній формі у вигляді цифрових копій.

На відміну від традиційних фондів з паперовими носіями, які формуються повільніше, електронні ресурси створюються значно швидше. І вже сьогодні виникає проблема не тільки з накопиченням цих ресурсів, а й з їх зберіганням та спільним використанням. У доповіді молодшої наукової співробітниці НБУВ **Л. Куяви** йшлося про світовий досвід використання новітніх інформаційних технологій для надання послуг читачам у бібліотеках. Було розглянуто деякі інновації в бібліотечних технологіях і те, як цифрові ресурси можуть сприяти кращому обслуговуванню. Доповідачка розповіла про деякі технологічні нововведення, які визначають майбутнє сучасних бібліотек – цифрові ресурси, штучний інтелект, автоматизація бібліотечних процесів. Вона відзначила, що для забезпечення збереження фондів сьогодні вже можуть застосовуватись

лазерні технології, які досить успішно використовуються для дослідження стану збереженості рукописів та друкованих книг.

Завдання збереження культурного надбання найчастіше зводиться до необхідності стабілізувати або навіть покращити фізичний стан рукописів та книжкових документів за умови існування природної тенденції до старіння та деградації матеріалів, з яких вони виготовлені. Зазвичай, така робота зосереджується на оригіналах документів. У доповіді молодшої наукової співробітниці ВНТЗФ НБУВ **Л. Волосатих** йшлося про особливості зберігання рукописних документів в умовах бібліотеки. Доповідачка виокремила чинники ризику, що впливають на фізичний стан рукописів, окреслила шляхи їх потенційного усунення, надала рекомендації щодо покращення збереження особливо цінних документів в умовах НБУВ.

Частина доповідей була присвячена обговоренню результатів мікробіологічних досліджень з гарантування біологічної безпеки приміщень і фондів, а також профілактики біологічного пошкодження документів на різних матеріальних носіях. У співдовіді заввідділу фізіології і систематики мікроміцетів Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України, наукового співробітника НБУВ, кандидата біологічних наук **Я. Савчука**, молодшої наукової співробітниці відділу фізіології і систематики мікроміцетів Інституту мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного НАН України, кандидатки біологічних наук **Ю. Письменної** і старшої наукової співробітниці відділу хімії олігомерів і сітчастих полімерів Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України, кандидатки хімічних наук **М. Вортман** було подано інформацію про пошук нових антифунгальних препаратів на основі гуанідинвмісних олігомерів щодо грибів-біопошкоджувачів паперу, приміщень бібліотек. Фахівці визначили найбільш ефективні фунгіцидні препарати щодо грибів, які є активними біодеструкторами. Найбільш активними виявились дві сполуки композиціями ароматичного гуанідинвмісного олігомеру та розгалуженого оліготриметилйодиду. **Я. Савчук** у спільній доповіді з молодшою науковою співробітницею відділу наукових технологій збереження фондів НБУВ **Н. Балляницею** «Мікологічний моніторинг повітря приміщень та фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського упродовж 2023-2024 рр.» висвітлив різні аспекти мікологічного обстеження деяких сховищ та документів НБУВ, а також запропонував детальні рекомендації щодо їх стабілізації. Було зроблено висновок, що визначення видового складу мікобіоти дає змогу більш конкретно окреслити мікологічний стан фондів та, за необхідності, розробити заходи з усунення проблем, пов'язаних з біодеструкцією матеріальної основи документів через вплив особливо небезпечних видів мікроскопічних грибів.

На засіданні була заслухана співдовідь завідувача відділу періодичних видань (далі ВПВ) ім. Мар'яна та Іванни Коців Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника (далі ЛННБ України ім. В. Стефаника), кандидата історичних наук, доцента **Ю. Романишина** і наукової співробітниці ВПВ ім. Мар'яна та Іванни Коців ЛННБ України ім. В. Стефаника, кандидатки філософських наук, доцентки **Н. Попадюк** «Фонд відділу періодичних видань ім. Мар'яна та Іванни Коців Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника як джерело до формування спадщини України». Фахівці розглянули особливості збереження фонду ВПВ ім. Мар'яна та Іванни Коців

ЛННБ України ім. В. Стефаника, його функціонування в сучасних умовах. На сьогоднішній день, на думку дослідників, пріоритетним є переведення газетних видань (початок XIX – перша половина XX ст.) у цифровий формат та їх оправа.

Круглий стіл пройшов у гібридному форматі, частина учасників долучилася до його роботи через відеоконференцію. Доповіді підкріплювалися ґрунтовними науковими презентаціями, що сприяло підвищеному інтересу до кожного з виступів. Головним акцентом події стало обговорення необхідності вдосконалення системи збереження бібліотечних і архівних фондів НБУВ, упровадження новітніх технологій для оцифрування документів, забезпечення доступу до інформації як у традиційному, так і в цифровому форматах, а також розроблення інноваційних методів стабілізації, які сприятимуть подальшому розвитку цієї сфери бібліотечної діяльності.

Любов Затока,
наукова співробітниця,
відділ наукових технологій збереження фондів,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Дослідники української діаспори

10 жовтня 2024 р. відділ зарубіжної україніки Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі ІК НБУВ) у рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір» провів круглий стіл «Дослідники української діаспори».

Захід відбувався одночасно в очному та дистанційному режимах. Це дало змогу стати учасниками круглого столу діаспорним і вітчизняним історикам з різних куточків України – мовознавцям, літературознавцям, мистецтвознавцям, книгознавцям, що представляли такі наукові, освітні та бібліотечні установи, як Центр європейських студій Австралійського національного університету, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського Національної академії наук України, Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. Загалом. до обговорення було заявлено 19 доповідей від 21 учасника.

Під час роботи круглого столу висвітлювались такі теми: видатні діаспорні вчені та їх дослідження, провідні діаспорні наукові інституції, українські науковці крізь призму поглядів діаспорних та зарубіжних учених, дослідники закордонного українства.

Захід розпочався виступом заокеанської учасниці, наукової співробітниці Центру європейських студій Австралійського національного університету, докторки філософії **С. Мицак** на тему «Дослідження історії української літера-